

МЕДИЧНА ОСВІТА

УДК 378

DOI 10.54229/2226-2008-2023-2-21

А. В. Грекова, Я. Ф. Бурдіна, І. Р. Грідіна, А. О. Ширикалова

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА АДАПТАЦІЮ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 378

А. В. Грекова, Я. Ф. Бурдіна, І. Р. Грідіна, А. О. Ширикалова

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА АДАПТАЦІЮ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

В статті розглянуті особливості адаптації здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету. Проведено соціологічне дослідження з використанням анонімного анкетування на платформі Google Forms з метою виявлення специфіки адаптації до освітнього процесу в медичному університеті. Відмічено, що більшість студентів вже на другому місяці навчання університеті пристосувались до реальних умов життя: онлайн-навчання, воєнний стан країни, опанувати своє хвилювання та перейти у доросле життя, почати новий етап на своєму шляху, переміщення до бомбосховищ, проблеми з інтернетом, швидкістю реагування та вмінню вчасно все робити. Зовсім не адаптувалися до умов закладу вищої освіти (ЗВО) 8% студентів. Зазвичай вони показують і низький рівень знань із навчального матеріалу, не йдуть на контакт з іншими студентами групи або агресивно поведуться з ними, ідуть на конфлікт із викладачами або не відвідують заняття та відраховуються із закладу освіти.

Ключові слова: адаптація, воєнний стан, медичний університет, здобувач освіти першого курсу, студент.

UDC 378

A. V. Grekova, Ya. F. Burdina, I. R. Gridina, A. O. Shyrykalova

THE IMPACT OF MARTIAL LAW ON THE ADAPTATION OF FIRST-YEAR MEDICAL STUDENTS

Odesa National Medical University, Odesa, Ukraine

Ukraine and the Ukrainian higher education system are currently experiencing one of the most difficult periods of their existence. Conducting training under martial law is a task of increased complexity. The **purpose** of the study is to determine the peculiarities of adaptation of first-year students to study at a medical university under martial law with distance learning; to suggest ways to overcome difficulties at the initial stage of study; to find effective ways to improve the quality of the educational process.

The **research method** chosen was anonymous testing of first-year students (302 people) of the medical and dental faculties on the Google Forms platform. It is noted that most students adapted to the real conditions of life already in the second month of studying at the university: online learning, martial law, moving to bomb shelters, controlling their worries and transition to adulthood, problems with the Internet, speed of response and the ability to do everything on time. 8% of students have not adapted to these conditions. They usually demonstrate a low level of knowledge of the educational material, they do not contact with other students in the group or behave aggressively towards them, conflict with teachers or do not attend classes and are expelled from the institution.

Results and conclusions. The adaptation process requires pedagogical support, namely, the identification of socio-pedagogical conditions that ensure its effectiveness in the educational structure. To improve students' adaptation, we recommend that curators and psychologists of higher education institutions pay more attention to first-year students. It is necessary to form counselling centres for students, study their real needs in the conditions of war, conduct systematic conversations and educational activities, form professional readiness for future activities, increase the level of motivation, and optimise the educational process.

Key words: adaptation, martial law, medical university, first-year student.

Вступ. Реальність сьогодення – навчання в умовах воєнного стану – потребує нових підходів до вивчення процесу адаптації студентів в суспільстві та ЗВО, які починають свій довгий, тернистий шлях на здобуття вищої освіти. Вступ до університету і навчання в ньому супроводжується включенням учорашніх випускників шкіл у нове для них культурно-освітнє середовище, що є пусковим механізмом процесу адаптації. Поняття адаптації можна розглядати як процес пристосування індивіда до нових умов, входження до нового соціального серед-

овища, засвоєння його норм та створення нової моделі поведінки.

Перший рік навчання студентів в будь-якому ЗВО вважається найбільш проблематичним, тому що не кожен першокурсник успішно адаптується до студентського життя, особливо зараз в умовах воєнного стану країни. Проте механізми адаптації, вироблені в процесі еволюції, забезпечують можливість існування організму в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюються. Завдяки процесу адаптації досягається оптимальне функціонування всіх систем організму та збалансованість у системі "людина-середовище".

© А. В. Грекова, Я. Ф. Бурдіна та ін., 2023

Мета даної роботи – виявити можливість до адаптації здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету в умовах військового стану з дистанційною формою навчання; визначити особливості адаптації здобувачів освіти першого курсу до навчання в медичному університеті; запропонувати шляхи подолання труднощів на початковому етапі навчання; пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітнього процесу в умовах збройного конфлікту засобами дистанційного навчання та сучасних технологій; пошуку умови для активізації розвитку особистості у розробленому безпечному освітньому середовищі.

Аналіз літератури. Упродовж останніх років освітній процес в Україні здійснюється в складних психологічних умовах. По-перше, неочікуване виникнення та поширення пандемії COVID-19, невідомістю і складністю знаходження шляхів її лікування та вакцинації. По-друге, інтенсифікація загроз інформаційної війни та збройного конфлікту.

Право на освіту є одним з природних невід’ємних основних прав і свобод людини. Воно гарантує гармонійний духовний розвиток індивіда, допомагає йому стати корисним та повноцінним учасником соціального, політичного, духовного та культурного прогресу.

Для багатьох українських студентів цей період прийшовся на період жорстокої війни. Особливо страждають саме першокурсники, бо для них це подвійний «удар». Саме тому, актуальною проблемою для всіх студентів закладів вищої освіти України став пошук шляхів успішної адаптації до умов сьогодення.

Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року по всій території України було введено воєнний стан у зв’язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Росії проти України. Правовий режим воєнного стану передбачає відповідні правові заходи, інструменти, обмеження задля забезпечення оборони, територіальної цілісності та незалежності країни [1]. Держава приділяє особливу увагу реалізації громадянами права на освіту. Керуючись Законом України «Про вищу освіту» [2], Указом президента «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року [1] та з урахуванням листа МОН України «Про організацію освітнього процесу» від 25.02.2022 року за № 1/3277-22 [3], на керівників закладів освіти було покладено відповідальність за освітній процес. Тому завданнями цих закладів є формування внутрішнього середовища психологічного комфорту, атмосфери довіри, чуттєвості та психологічної допомоги в умовах здійснення освітнього процесу в умовах воєнних дій як для отримувачів освіти, так і для осіб, що забезпечують освітній процес.

Навіть у цей напружений час, не покладаючи рук в Одесі і по всій Україні активно обговорюються, плануються та вирішуються актуальні проблеми сьогодення. Для рішення цих питань в Україні проводять окремі конференції [4], науково-педагогічні наради [5; 6].

Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця починається у медичному університеті. Про-

цес адаптації майбутніх фахівців до умов закладу вищої освіти є важливим етапом професійної підготовки, оскільки здобувач освіти першого курсу знайомиться з новими формами діяльності, спілкуванням, дозволяям, співвідносить власні сподівання з реальністю, формується його ставлення до навчальної діяльності. Незважаючи на достатню кількість наукових праць, пов’язаних з проблемами адаптації особистості до навколишнього середовища, дослідження особливостей адаптаційного періоду студентів закладів вищої освіти з урахуванням військового стану країни, потребує подальшого та детального вивчення.

Адаптація – це процес пристосування індивіда до нових умов, входження до нового соціального середовища, засвоєння норм такого середовища та вироблення нової моделі поведінки.

Згідно з судженням Бохонкової та Фурдуй [7; 8], здатність активного пристосування особистості до умов середовища як фізичного, так і соціального, визначається як «адаптивність – не адаптивність» та відображає відповідність між метою та результатами яких досягнуто у процесі виконання певного виду діяльності.

Якщо людина має адаптивність, то вона набагато легше переносе зміни в житті, має змогу адекватно зорієнтуватися в будь-якій складній ситуації, має вищу емоційну стійкість, а також здатна змінюватися, що не лякає, а тільки підсилює її внутрішні можливості. У зв’язку з цим актуальною стає своєчасна діагностика студентів із труднощами в адаптації, що дасть змогу вчасно почати надавати їм адресну психолого-педагогічну допомогу та підтримку.

У адаптації студентів у ЗВО [9] ми можемо побачити такі труднощі: розлучення зі шкільними друзями, невизначеність мотивації вибору професії, відсутність контролю з боку батьків та викладачів, невміння працювати з джерелами інформації.

Професор О. Г. Мороз [10] запропонував такі форми адаптації студентів-першокурсників:

1. Формальна адаптація – інформаційна обізнаність нового студентського життя, вміння пристосування до умов нового навчального закладу.
2. Соціально-психологічна адаптація – внутрішня інтеграція студентів-першокурсників у студентське оточення.
3. Дидактична адаптація – готовність студента до опанування нових організаційних форм, методів та змісту навчального матеріалу, складності мови наукових текстів спеціальних предметів.
4. Особисто-психологічна адаптація – прийняття студентом нової соціальної позиції.

До цієї класифікації ми б додали ще одну категорію, що надиктована нам оточуючим середовищем, а саме – адаптація до вимушених (незвичайних) умов життя в воєнному стані. Це те від чого ми залежим, але не можемо самотужки подолати і маємо лише пристосуватись до таких умов життя та існування. Сюди можна віднести дистанційне навчання, пов’язане з пандемією або перебуванням країни і мешкаючих на її території учнів і студентів у військовому режимі. Проблема адаптації студентів у ЗВО особливо зараз актуальна ще у зв’язку

з високим рівнем міграції населення, постійними переїздами як внутрішньо, так і зовнішньо переселених осіб.

Навіть якщо адаптація до майбутньої професії переважно припадає на старші курси, продовжуючись після вступу на роботу, то адаптація до навчальної діяльності, групи та наявності військового стану має відбутися якомога раніше за для успішного навчання й оволодіння професією, пізнавальних та особистісних ресурсів.

Період соціальної адаптації також проходять не всі однаково. Авторами [11] відмічено, що залежно від активності особистості адаптація буває двох видів: пасивне, конформне прийняття цілей і цінностей нової соціальної групи; активне адаптування.

Активна соціальна адаптація, перш за все, сприяє успішній соціалізації в цілому. Першокурсник не лише приймає норми та цінності нового соціального середовища, але й будує свою діяльність, відносини з людьми на їх основі. При цьому у студента першого курсу нерідко формується нова мета – повна власна реалізація у новому соціальному середовищі.

Пасивна соціальна адаптація притаманна здобувачам освіти першого курсу, який приймає норми і цінності, але за принципом «Я – як усі», і не прагне будь-що змінювати, навіть якщо це в його силах. Пасивна адаптація проявляється у наявності простих цілей і нескладних видів діяльності.

Матеріали та методи дослідження. Як метод дослідження був обраний тест-опитування здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів на платформі Google Forms. В анонімному тестуванні прийняло участь 302 студента першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету (Україна) віком від 17 до 22 років. Питання анкети були сформульовані авторами статті з урахуванням оточуючої особливості та дослідженої науково-методичної літератури щодо труднощів адаптації здобувачів освіти до освітнього процесу.

Результати та обговорення досліджень. Професійні труднощі пов'язані з оволодінням обраною спеціальністю: умінням бачити спрямованість процесу навчання щодо майбутньої професійної діяльності, усвідомленням необхідності вчитися працювати з людьми різних професійних, вікових категорій, виховувати в собі організаторські навички, поєднувати освітню, науково-дослідну і громадську роботу, формування навичок самостійної освітньої роботи (вміння працювати із джерелами інформації, конспектувати літературу тощо). Подолання цих труднощів та розв'язання інших проблем освітньо-виховного процесу залежить від успішної психолого-педагогічної адаптації першокурсників до навчання у закладі вищої освіти.

Адаптація – це зміна самого себе (настанов, рис характеру, стереотипів поведінки тощо) відповідно до нових вимог діяльності, соціальних умов і нового оточення. Для того, щоб виявити та з'ясувати адаптивність, загальний настрій та самопочуття здобувачів освіти, нами були розроблені тестові завдання з чотирма варіантами відповідей. Для повного аналізу запитань-відповідей тест був розділений на декілька підрозділів:

1. Розуміння студентами процесу адаптації.

2. Чим обумовлений вибір здобувачів освіти до майбутньої професії.

3. Самопочуття під час та після занять.

4. Вміння самоорганізації.

5. Допомога у скрутних моментах, до кого звертаються за порадами та допомогою.

6. Роль цифрового світу в процесі пристосування до навчання. Дистанційне навчання.

Приймаючи до уваги воєнне положення нашої країни, зрозуміло, що студенти навчаються у безпечних умовах з використанням дистанційного навчання. Така форма навчання не є новою для нас. До неї ми частково адаптувались раніше через пандемію Covid-19. Бойові дії в Україні знов ж такі були неочікуваними, але мають зовсім інший психологічний характер. Звичайно, що кожні батьки хвилюються за своїх дітей і вибирають самостійно де і як їм навчатись. Тому наразі першим питанням було важливо дізнатись, де знаходяться здобувачі освіти першого курсу нашого університету. Згідно статистики в Україні знаходяться біля 93% респондентів.

Такий розподіл можна пояснити тим, що Одеська область – найбільша область України та на сьогодні має достатній рівень безпеки регіону, прийняла багато внутрішніх переселенців. Це свідчить також про патріотичність, довіру Міністерству освіти та науки, керівництву університету та співробітникам Одеського національного медичного університету у навчанні в сучасних умовах. Не останнє слово, вважаємо, зіграв і рейтинг Одеського національного медичного університету та рейтинг міста Одеса.

Звичайно ситуація з місцем знаходження студентів може варіюватись в залежності від оточуючих умов. Сюди через агресію РФ можна віднести наявність електрики, інтернету, опалення та ін.

Період адаптації першокурсника звичайно також пов'язаний із руйнуванням раніше сформованих стереотипів, які можуть породжувати труднощі, як у навчанні (порівняно зі школою низька успішність), так і в спілкуванні.

На питання «Як Ви вважаєте, чи здатні Ви пристосуватися до незвичайних умов?» 56% відповіли, що здатні, 36% – здатні частково, 7% важко відповісти, 1% – не здатні. Це означає, що в умовах сьогодення, під час воєнного стану в країні, біля половини студентів змогли опанувати себе. Всі складнощі та проблеми, з якими сьогодні зустрілася наша країна, виховує покоління, яке спроможне працювати в будь-яких умовах. Наразі ми працюємо з цілеспрямованим та відповідальним контингентом молоді. На жаль, 8% здобувачів освіти визнають значні труднощі, пов'язані з адаптацією та неможливістю до пристосування. Сучасні обставини вимагають від нас швидкої адаптації, інакше ми не будемо повноцінною одиницею в цьому світі.

Таке питання, «Чи згодні Ви із твердженням «Успіх залежить від швидкості адаптації до нових обставин» демонструє нам абсолютне усвідомлення студентами (75% відповіли «згоден») того факту, що успіх у навчанні залежить від швидкості їх адаптації до умов сьогодення. Ми маємо справу з високим рівнем самомотивації студентів. Крім того, відповідь більшості

пояснюється попереднім досвідом навчання за умов карантину. Пандемія Covid-19 змусила нас побачити світ з іншого боку: дистанційне навчання, дистанційна робота, дистанційне спілкування.

Несподівані результати отримані на питання «На Вашу думку, Ви вже адаптувалися до нового навчального середовища?». За власною думкою студентів, після 1,5 місяця важких, постійно змінюючих умов навчання лише чверть студентів вважає, що повністю адаптувалися до навчального процесу в сучасних умовах. Ще 67% вважають, що адаптувалися частково. Бачимо, що студенти незважаючи на начебто їх розуміння в необхідності швидкої адаптації, все ще відчують складнощі з навчанням через власні мотиви та психологічний стан. Можливо, це також пов'язано з необхідністю працювати самостійно, без постійного контролю з боку викладача. Пам'ятаємо, що це ті самі вчорашні школярі, які лише-но впоралися з викликами дистанційного навчання в умовах пандемії. Дуже складно будувати нові стосунки (студент – викладач, студент – студент, студент – староста групи, студент – деканат) дистанційно. Ніщо не може замінити просте людське спілкування. Скоріш за все, вважають себе нездатними пристосуватися до надзвичайних умов, мабуть, ті студенти, які не впевнені у своєму виборі і швидше за все не змогли його змінити після лютого 2022 року. З іншого боку, а як можна спокійно працювати з бомбосховища та в постійних повітряних тривогах?

Розглянемо ще одне питання з цього підрозділу «Згадайте перший тиждень навчання у ЗВО. Як Ви почували себе?». На нього майже половина здобувачів освіти відповіла, що сильно хвилювалася та непокоїлася, 32% були помірно схвилювані, і тільки лише 14% були «майже спокійні» та 8% відчували себе впевнено та спокійно. Хвилювання можна пояснити переломним етапом у житті дитини, на яку наклалися і зміна колективу, і військові обставини. Вчора вони були школярами, якими піклувалися вчителі, батьки. Сьогодні вони дорослі люди, на плечі яких лягло доросле життя. Ймовірно, таке хвилювання ще пояснюється відсутністю прямого контакту студент-студент та студент-викладач. Перший тиждень показав, чи по силам це нашому студенту. Після перших тижнів навчання 12 здобувачів освіти першокурсників забрали документи. Немає сумніву, що воєнний стан вніс свої значні корективи до почуттів та впевненості вчорашніх абітурієнтів.

Вивчаючи статистику такого підрозділу (Чим обумовлений вибір студентів до майбутньої професії), дивуємось, що лише 77% студентів, які навчаються, щоб отримати свою майбутню професію, прийшли до ВНЗ за своїм покликанням та бажанням стати лікарями. Ця частина студентів забажала з власного поклику піклуватись здоров'ям окремої людини та народу в цілому. Професія лікаря – на все життя. Дуже добре, що це розуміють наші студенти. Наш університет входить до на найкращих ЗВО нашої країни. Наші випускники – найкращі лікарі не тільки України, а й в цілому світі. Але 10% навчаються не за власним бажанням, а за порадою батьків або за сімейними традиціями.

Цікава статистика отримана на питання «Звідки Ви отримали відомості про ЗВО?». Розподіл відсотків

був таким: з Інтернету – 30, від батьків, родичів чи знайомих – 47, від студентів – 6, з інших джерел – 17. Незважаючи на те, що зараз ми живемо в час інтернету, близьке оточення впливає на формування нашої особистості та вибір майбутньої професії.

Такий підрозділ стосувався самопочуття студентів під час та після занять.

Досить передбачувані результати отримали на запитання «Під час занять Ви активні та ініціативні?» Лише 25% студентів є ініціативними. На жаль, дистанційна форма навчання не дає можливості виявити особливості кожного студента, а викладач не завжди може проконтролювати добросовісність студентів. Вони це розуміють і стають більш пасивними. Студентам необхідна особиста мотивація та вміння навчатися самостійно.

Одною з переваг дистанційного навчання є економія ресурсу кожного учасника навчального процесу. Студент отримав змогу навчатися в максимально зручних умовах не виходячи з дому. Ніколи не втомлюються ті студенти, яким цікаво вчитися новому. Саме тому ми вважаємо є актуальною статистика питання «Як часто Ви втомлюєтеся під час занять?»: завжди – 25%, майже завжди – 27%, іноді – 46%, ніколи – 2%.

Приємні дані отримані при такому запитанні: «Яким чином Ви можете охарактеризувати свій стан після занять?». Отже, радісні та задоволені – 34%, спокійні, але сумні – 36%, неспокійні, засмучені – 11%, нервові та тривожні – 19. Засмученість, нервовість і тривожність (20% разом) можна пояснити ступенем підготовки до заняття, коли результат не відповідає очікуванням.

Підрозділ «вміння та самоорганізація» показує, що зацікавлені студенти з мрією стати лікарями (75%) встигають з виконанням навчальних дисциплін, що є непоганою характеристикою. Добре, що є розуміння того, що отримання професії лікаря в умовах воєнного стану це складний і важкий процес, який не може бути простим. Однак 5% не встигають виконувати всі завдання у строк – це, ймовірно, той самий контингент студентів, який потрапив сюди «випадково», без власного бажання. На першому курсі до великого обсягу матеріалу, який треба вивчити, додаються і часові рамки та обмеження. Можливо, у більшості студентів не має таких вмінь та навичок, де необхідно виконувати роботу не тільки якісно, але і якнайшвидше – в обмежений час.

Одним з важливих питань залишається вміння студентів навчатися самостійно. На питання «Чи вмієте Ви організувати свій час?» маємо такі дані (%): так, я все встигаю – 12, іноді мені бракує часу – 68, я нічого не встигаю – 3, по-різному – 17. Бачимо, що студентам ще важко планувати та розподіляти свій час за рахунок відсутності вмінь самостійної роботи. На жаль, студенти ще не встигли перейти на новий тип розподілу часу, який потрібен для отримання освіти в умовах дистанційного навчання під час військового стану. Вважаємо, що статистика буде іншою у кінці року. Але позитивним є той момент, що все ж таки більшість студентів (80%) вміє організувати свій час, хоча може іноді і не встигають щось робити вчасно. Слід зазначити,

що ефективність самостійного навчання залежить від наданих викладачем навчальних матеріалів на занятті. Наприклад, щоб успішно працювати самостійно, як того вимагає вища школа, потрібно мати високий інтелектуальний рівень розвитку, інтелектуальні вміння та навички опрацювання літератури. Якщо цей рівень недостатній, компенсація може відбуватися за рахунок підвищення мотивації, посилення працездатності та наполегливості.

Що стосується літератури, відповіді на питання «Під час підготовки до занять Ви віддасте перевагу книжці чи інтернету?» маємо таку статистику (%): книга – 14, інтернет – 8, використовуватиму два джерела одночасно – 78, користуюсь тільки відеозаписами у Microsoft Teams – 0. Незважаючи на сучасне життя в цифровому всесвіті, у сучасної молоді має місце правильна орієнтація у пошуку наукової інформації. Одночасне використання класичної базової літератури з великим простором інтернету дає можливість отримати максимальну інформацію та якісну підготовку до будь-яких предметів.

Майже всі студенти витрачають більше години на підготовку до занять. Темп навчання студент вибирає сам в залежності від навантаження, зацікавленості, кількості матеріалу, його легкості або важкості для розуміння та ін. Він завжди може повернутися до вивчення більш складних питань, передивитися запис попереднього заняття або написати повідомлення викладачу. Головне, про що має пам'ятати студент, – це контролювати час, відведений на опанування нових тем.

Одним з важливіших моментів є можливість спілкування з однокурсниками та студентами старших курсів, що є одним з головних пунктів швидшої адаптації. Цьому і присвячено такий блок питань «Допомога у скрутних моментах, до кого звертаються за порадами та допомогою». Звичайно, при дистанційному навчанні цей момент найслабший. Незважаючи на соцмережі, інтернет, можливості та єдину програму навчання (Microsoft Teams), неможливо замінити «живе» спілкування як поміж студентів, так і в спілкуванні з викладачами, представниками деканату. На питання «Як Ви вважаєте, до кого студенти у випадках скрути найчастіше звертаються за допомогою?» маємо такий розподіл (%): до викладачів – 4, до однокурсників – 60, до батьків – 32, до сторонніх людей – 4. Перші тижні занять показали, що студенти вже мають своє нове коло спілкування. Це дуже добрий показник, який говорить про те, що в наш нескладний час студенти тягнуться один до одного, а труднощі можуть виникати в кожному. Добре, що є розуміння того, що староста та одногрупники допоможуть у вирішенні проблеми. Серед недоліків дистанційної форми навчання є недостатній безпосередній контакт між викладачем та студентом. Саме тому студентам набагато легше звернутися за допомогою саме до батьків та однокурсників.

Останній розділ відноситься до не менш цікавої теми, а саме «Роль цифрового світу в процесі пристосування до навчання. Дистанційне навчання».

Здобувачі освіти Одеського національного медичного університету вважають, що в умовах воєнного стану дистанційному навчанню не вистачає деяких

можливостей для освітлення окремих тем. З цим можна погодитись, так як, наприклад, виконання лабораторних та практичних робіт у цьому випадку зазвичай на низькому рівні.

Однією з основних переваг онлайн-навчання є економія часу та відносна безпека. У студентів та викладачів відсутня необхідність бути присутніми очно на лекціях та практичних заняттях, дістаючись до місця їх проведення. Відсутня необхідність знаходження великої кількості людей в одному місці. Також великою перевагою онлайн-навчання є економія витрат на навчальний процес. За оцінками фахівців, онлайн-навчання в середньому дешевше від інших форм освіти на 30% [12].

Безумовно, у онлайн-навчання є і багато недоліків. Часто викладачі констатують у студентів відсутність мотивації ззовні через недолік контролю, притаманного очному навчанню. Адже найбільший ефект від онлайн-навчання здатні отримати студенти, які мають високу внутрішню мотивацію. Також поки що одним із суттєвих недоліків онлайн-навчання більшість викладачів вважають неможливість оволодіння практичними навичками, які вкрай важливі для професійного становлення майбутнього лікаря. Але цілком ймовірно, що онлайн-навчання зараз та у найближчій час, принаймні до закінчення військового конфлікту, залишиться життєво важливим джерелом медичної освіти в Україні. Головним завданням такого варіанту освіти – забезпечити якісне і результативне навчання, на рівні із очною формою, яке дасть можливість продовжити навчання усім українським студентам медичних ЗВО, незважаючи на їх місцезнаходження. На наш погляд, самопідготовка студентів в умовах дистанційного навчання є одним із шляхів вирішення освітньої проблеми. Якщо спонукати студентів до включення в активну навчально-пізнавальну діяльність за умов дистанційного навчання, то у них з'явиться важлива цільова установка – досягнення поставленого результату.

Спираючись на роботу авторів [13], «самонавчання», «самопідготовка» є засобом поширення знань із здатністю до самостійного оволодіння самими знаннями, відповідає технології, заснованій на застосуванні у процесі самопідготовки елементів дистанційної освіти, але під безпосереднім управлінням процесом навчання педагогом. Отже, самопідготовка за умов дистанційного навчання – це сучасна навчально-пізнавальна діяльність студента, яка під час воєнного стану набуває особливої актуальності і ставить нові виклики перед всім освітянським простором.

Однак 52% здобувачів освіти підтримали змішану форму навчання за умовою, що на онлайн виноситимуться лише лекційні години.

Ми стоїмо на порозі нового підходу до сучасного методу отримання освіти. Дистанційна освіта дає можливість здобувачам освіти з будь-яких куточків планети отримати якісну освіту. Але отримання професії лікаря неможливе тільки в умовах дистанційного навчання. Тому змішана форма є складовою майбутнього для отримання медичної освіти. Кількість респондентів, які зовсім не приймають дистанційне навчання, – швидше за все відповідає кількості студентів, які не адаптува-

лися до дистанційного навчання у шкільні роки: учні приватних шкіл або ті студенти, що закінчили школу понад 3-5 років тому.

Дослідження показало, що студенти зустрічаються з такими труднощами дистанційного навчання в умовах воєнного стану (%): нестабільна робота Інтернету – 47, складно зосередитись і працювати на заняттях – 24, спокуса займатись дома іншими справами, не навчанням – 10, важкість вирішення організаційних питань навчання – 19. Звичайно, що в період воєнного стану, коли наша країна зазнає щотижневих бомбардувань по об'єктах критичної інфраструктури, у багатьох студентів виникають проблеми з доступом до мережі інтернет. Для цього у нашому університеті заняття проводяться з записом відео, що дає можливість не випасти з навчального процесу. Але знову ж таки, вирішення цієї проблеми лягає на плечі студента. Тільки від його наполегливості та цілеспрямованості залежить, чи буде він підготовлений до заняття, чи отримає відповідні знання.

Як показав Аркушенко [14], за для покращення періоду адаптації студентів важливо насамперед: 1) навчити його вчитися: мислити логічно, відстоювати власну думку; вміти працювати з підручником, довідковою літературою; спонукати до наукових досліджень; 2) зацікавлювати студентів загальноосвітніми базовими дисциплінами що є важливим для формування майбутнього лікаря. Для цього важливо використовувати активні форми і методи навчання; 3) визначати індивідуальні особливості студентів та усувати причини неуспішності; 4) створювати групи взаємодопомоги; 5) удосконалювати форми і методи індивідуальної роботи зі студентами; 6) виховувати у студентів відповідальність до себе і своїх товаришів.

На даний момент для інтеграції здобувачів освіти України європейські наукові спільноти надали безкоштовний доступ до своїх бібліотек.

Висновки. Аналіз практичного дослідження показав, що більшість здобувачів освіти на другому місяці навчання в Одеському національному медичному університеті пристосувалась до реальних умов життя: дистанційного навчання, прийняття положення воєнського стану, переходу у доросле життя вчорашніх

школярів, початку нового етапу у своєму житті. Звичайно, це також пов'язано з тим, що вони зараз майже всі залишаються поряд з батьками, це й допомогло їм впоратись з адаптацією. Для повної адаптації, звичайно, необхідно вийти до оффлайн-навчання, встановити дружні відносини зі здобувачами освіти не тільки своєї групи, а й курсу, факультету, можливість спілкування з викладачами.

Адаптаційний процес потребує педагогічного забезпечення, а саме визначення соціально-педагогічних умов, які забезпечують ефективність процесу адаптації здобувачів освіти першого курсу у структурі педагогічної освіти: наявність сприятливого педагогічного середовища; реалізація різних напрямів соціально-виховної роботи зі здобувачами освіти; впровадження відповідних організаційно-педагогічних умов.

Статистичні розрахунки показали, що здобувачі освіти, які не адаптувалися до умов ЗВО, показують доволі низький рівень знань із навчального матеріалу, не взаємодіють з іншими здобувачами освіти або агресивно поведуться по відношенню до них, часто конфліктують навіть і з викладачами, не відвідують повноцінно заняття, і, як наслідок, відраховуються із закладу освіти.

Рекомендуємо для кращої адаптації здобувачів освіти викладачам академічних груп та психологам закладів вищої освіти приділяти більше уваги здобувачам освіти першого курсу – для подолання адаптаційних проблем необхідно формувати консультаційні центри для студентів, вивчати їх реальні потреби в умовах війни, проведення систематичних бесід та виховних заходів, формування професійної готовності до майбутньої діяльності, підвищення рівня мотивації, оптимізації навчального процесу, організації навчальної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості здобувачів освіти.

Використання інформаційних технологій в освітньому процесі університету є надзвичайно важливим напрямком, який дозволяє ефективно використовувати і поєднувати можливості дистанційного навчання з його традиційними формами, що є особливо актуальним під час глобальних викликів, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. On the introduction of martial law in Ukraine: Presidential Decree of February 24, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
2. On higher education: Law of Ukraine dated July 1, 2014 No. 1556-VII. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. On the organization of the educational process: Letter of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated February 25, 2022 No. 1/3277-22. 2022. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/.
4. Materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation "Poltava Days of Public Health". 2022 May 27; Poltava
5. Paradigm of higher education in the context of war and global challenges of the XXI century: *materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii (materials of the all-Ukrainian scientific and pedagogical advanced training)*. 2022. 18 July – 28 August; Odesa <https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11632/Ivchenko.pdf>
6. The educational process under martial law in Ukraine. *Materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii (materials of the all-Ukrainian scientific and pedagogical advanced training)*. 2022. 3 May – 13 June; Odesa. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf
7. Bokhonkova YuO. Social and psychological adaptation of freshmen to the conditions of higher education institutions. Luhansk; 2011. 199 p.

8. Furdui S.B. Social adaptation of first-year students to the conditions of study in higher education institutions. *Perspectives of science and education. Proceedings of the 11th International youth conference*. 2019 August 2; New York, USA. <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/832?>
9. Podoliak LM, Yurchenko VI. *Psykholohiia vyshchoi shkoly*. Kyiv: Karavela; 2018. 360 p.
10. Moroz OH, Padalka OS, Yurchenko VI. *Pedagogy and Psychology of Higher Education*. Kyiv; 2003. 267p.
11. Levkivska HP. *Adaptation of first-year students in a higher education institution*. Kyiv: Lybid; 2001. 128 p.
12. Anfilova MR. Realities and immediate prospects of the educational process in higher medical education institutions of Ukraine during the war. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Poltavski dni hromadskoho zdorovia» (Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation "Poltava Public Health Days")*. 2022 May 27; Poltava. <http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/18850>
13. Hubar OV, Hubar AO. Peculiarities of distance learning for students of higher education institutions under martial law. *The 8th International scientific and practical conference "Integration of scientific and modern ideas into practice"*. 2022. November 15-18; Stockholm, Sweden. DOI: 10.46299/ISG.2022.2.8
14. Chystiak OV. Adaptation of first-year students of a higher education institution. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii (Theory and practice of modern psychology)*. 2019; №2:149-152. http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/part_2/30.pdf

Надійшла до редакції 12.05.2023 р.

Прийнята до друку 31.05.2023 р.

Електронна адреса для листування alla.grekova@onmedu.edu.ua